

Taalwerk

Zelfkennis is het begin van alle schrijfwijsheden

JOSE TUMMERS EN ANNELIES DEVENEYNS

Steeds vaker wordt aan de alarmbel getrokken wanneer het gaat om de schrijfvaardigheid van studenten. In het hoger onderwijs worden daarom diverse initiatieven gestart om de schrijfvaardigheid van studenten bij te spijkeren. De vraag blijft echter: bereiken die initiatieven wel het beoogde doel?

Onderzoek aan de KHLeuven toont aan dat eerstejaarsstudenten er niet in slagen een gestructureerde argumentatieve tekst op te bouwen en dat ze zich daarbij vooral ook van geen kwaad bewust zijn. Studenten schatten hun eigen schrijfprestaties veel rooskleuriger in dan hun docenten. Er is echter hoop. Het aantal uren dat een student het vak Nederlandse taalbeheersing krijgt,

heeft een positieve invloed op de zelfkennis van studenten. Dat pleit voor een taalvaardigheidstraining met een doorgedreven aandacht voor het belang van een correcte en heldere schrijfstijl.

Inleiding

Ondanks de prominente plaats die taalbeheersing inneemt in de beleidsteksten van de laatste twee ministers van Onderwijs, kampt een substantieel aandeel van de studenten in een (professionele) bachelor met de formele zakelijke schrijfstijl die eigen is aan het hoger onderwijs. Om studenten vertrouwd te maken met die specifieke schrijfstijl zijn er de laatste jaren diverse initiatieven gestart, zoals taalscreenings en instapcursussen. Die initiatieven zijn hoofdzakelijk toegespitst op de talige kennis en het product van de schrijftarbeid.

Complementair moet er echter ook gewerkt worden aan het besef bij studenten dat een boodschap pas overkomt als ze vormelijk correct en helder is opgesteld. In een onderzoek naar de schriftelijke taalvaardigheid van eerstejaars professionele bachelorstudenten aan de KHLeuven is niet alleen de schriftelijke taalbeheersing in kaart gebracht, maar ook gepeild naar het beeld dat studenten van hun eigen schrijfvaardigheid hebben.

Zijn zij tevreden over het geleverde werk? Vinden zij dat ze helder en duidelijk schrijven? Denken ze hun lezers van hun mening te overtuigen?

Materiaal

In tegenstelling tot academische programma's aan universiteiten en hogescholen vormt de studentenpopulatie van professionele bacheloropleidingen een getrouwere dwarsdoorsnede van de uitstroom uit het secundair onderwijs, doordat er naast studenten met een aso-achtergrond ook aanzienlijke groepen jongeren met een tso- en bso-diploma studeren.

Aan 346 eerstejaarsstudenten van de KHLeuven is aan het einde van het tweede semester gevraagd om een argumentatieve zakelijke tekst van 500 woorden te schrijven waarin ze de lezer overtuigen van hun visie op sociale netwerksites. Daarvoor beschikten zij over één uur de tijd. De opdracht luidde als volgt:

De overheid is geïnteresseerd in de impact van sociale netwerksites zoals Facebook, MySpace, Netlog, ... op het maatschappelijk leven. In het kader van dit onderzoek worden een 300-tal eerstejaarsstudenten van de KHLeuven bevestigd.

Jij bent journalist bij een krant. Je hebt de opdracht gekregen een kritisch artikel te schrijven over het gebruik en de impact van sociale netwerksites. Geef jouw mening weer in een samenhangende en gestructureerde tekst van 500 woorden. Overtuig je lezers van jouw standpunt, dat zowel positief als negatief kan zijn.

Je beschikt over 60 minuten om je mening te formuleren. Hiervoor mag je alle hulpmiddelen gebruiken.

Om de reële situatie waarin studenten een tekst schrijven maximaal te respecteren, mochten de deelnemers gebruik maken van een pc en alle hulpmiddelen die ze nodig achtten. Om de studenten te motiveren hun mening te geven en om te vermijden dat ze een onevenredig grote aandacht aan de taal zouden besteden, is de opdracht niet als een schrijfoopdracht weergegeven. Dat benadert het meest een (schrijf)opdracht los van een taalopleidingsonderdeel, zoals een paper of een scriptie.

Een docent Nederlands heeft de teksten in twee correctiebeurten verbeterd: tijdens de eerste verbeterronde is een holistisch cijfer toegekend, dat is een score tussen -2 en +2 waarbij 0 overeenstemt met niveau B2 van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Talen; tijdens de tweede verbeterronde zijn de teksten analytisch verbeterd op basis van vier criteria die met de opdracht samenhangen – met name, taal(fouten), structuur, argumentatie en overredingskracht – telkens op een 4-puntschaal met twee negatieve en twee positieve scores. Om de factor subjectiviteit bij de verbetering zoveel mogelijk uit te schakelen, werd zowel bij de holistische als bij de analytische correctie, voor elke score een definitie opgesteld. De hoogste scores beantwoorden daarbij aan het C1-C2 niveau van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Talen; een voldoende beantwoordt aan het niveau B2, zoals vooropgesteld door het Profiel Taalvaardigheid Hoger Onderwijs. De definities lieten de docent toe om bij elke tekst zo objectief mogelijk een holistische score en voor elk van de vier criteria een analytische score te bepalen.

Na afloop van de schrijfpdracht is aan de studenten een vragenlijst voorgelegd om hun eigen werkstuk op een 10-puntschaal te beoordelen, met onder andere vragen over correct en helder taalgebruik, een duidelijke tekstuele structuur en de overtuigingskracht van de tekst. Die gegevens maken het mogelijk om de docentevaluatie van de tekst te vergelijken met de zelfevaluatie door de studenten en zo een beeld te verkrijgen van de visie van studenten op (het belang van) schrijfvaardigheid.

Optimistische studenten en pessimistische docenten ...

Een eerste blik op de resultaten leert ons dat de studenten, zoals kan worden verwacht, optimistischer gestemd zijn over hun pen-nenvrucht dan de docent. De studenten zijn de mening toegedaan dat de geschreven teksten op de drie bevroagde criteria ruimschoots aan de verwachtingen beantwoorden (gemiddelde zelfevaluatie taal: 6.8/10, structuur: 6.2/10 en overreding: 6.3/10), terwijl de docent de teksten een gemiddelde negatieve holistische score toekent (-0.68 op schaal gaande van -2 tot +2) en de tekst van een meerderheid van de studenten (62%) als onvoldoende beoordeelt. De scores van de studenten voor de drie bevroagde criteria vertonen bovendien een grote mate van onderlinge consistentie (Cronbach alfa = 0.77).

Die discrepantie roept de volgende vraag op: Zijn studenten gewoon optimistisch over hun eigen werk, waardoor ze zichzelf systematisch hoger (te hoog?) inschatten dan de docent of hebben studenten en docenten een verschillende visie op (het belang van) een helder en duidelijk geschreven zakelijke tekst?

... of is er meer aan de hand?

Om die vraag te beantwoorden, analyseren we de relatie tussen de zelfevaluatie van de studenten en de evaluatie door de docent. Er bestaat nauwelijks een verband tussen beide evaluaties voor taal en overreding: de zelfevaluatie van de studenten varieert nauwelijks in functie van de docentevaluatie: ongeacht de score van de docent

kennen de studenten zichzelf een vergelijkbare score toe. Op die tendens is er één uitzondering, de tekststructuur, waar we een positief significant verband waarnemen tussen de docentevaluatie en de zelfevaluatie van de student (ANOVA: $F_{3,338} = 5.017$, $p = 0.002$). Tabel 1 geeft een overzicht van de zelfevaluatie voor structuur voor de vier onderscheiden graden van de docentscore:

Graden docentscore	Gemiddelde studentenscore
Geen structuur	5.55
Poging tot structuur	6.21
Eenvoudige structuur	6.50
Complexe structuur	6.88

Tabel 1: Relatie tussen graden docentevaluatie en zelfevaluatie studenten voor tekststructuur

De gegevens in tabel 1, met significante verschillen tussen de gemiddelde zelfevaluatie voor 'geen structuur' enerzijds en de andere graden anderzijds, suggereren dat er een breuklijn loopt tussen de afwezigheid en de aanwezigheid van een tekstuele structuur en taalkundige elementen om die structuur vorm te geven. De mate waarin die structuur talig uitgewerkt of gearticuleerd is, lijkt voor de studenten minder relevant te zijn. Voor hen lijkt het te volstaan dat er aandacht aan de structuur is besteed.

Die resultaten doen vermoeden dat studenten niet alleen overdreven optimistisch zijn over hun geschriften, maar dat zij ook onvoldoende inschatten hoe een verzorgde argumentatieve zakelijke tekst er in het hoger onderwijs uitziet.

Factoren die de zelfevaluatie beïnvloeden

Na de vaststelling dat de docentevaluatie nauwelijks informatief is met betrekking tot de zelfevaluatie van de studenten, trachten we de zelfevaluatie te relateren aan een aantal sociodemografische grootheden, zoals geslacht, opleiding secundair (aso vs. tso vs. bso vs. andere), voorgeschiedenis in het hoger onderwijs (geen, universiteit, hogeschool) en thuistaal (Nederlands, meertalig, anderstalig). Voor geen enkele van die variabelen werd er een significante relatie ontdekt met de scoring op de drie zelfevaluatiecriteria.

Het lijkt er sterk op dat studenten in een professionele bacheloropleiding zelfs tijdens het tweede semester van het eerste jaar nog onvoldoende weten wat er van hen verwacht wordt op het vlak van schriftelijke taalbeheersing in het hoger onderwijs. Dat brengt ons bij de impact van de aanwezigheid van een opleidingsonderdeel Nederlandse taalbeheersing in het programma van het eerste jaar in het professioneel hoger onderwijs. Wij hebben in onze materiaalverzameling een vierledige opsplitsing aangebracht voor Nederlandse taalbeheersing: studenten die geen opleidingsonderdeel Nederlandse taalbeheersing hebben tijdens het eerste bachelorjaar, studenten die gedurende één semester zo'n opleidingsonderdeel hebben (dat is ter waarde van 1 tot 4 ECTS), studenten die ge-

durende de twee semesters zo'n opleidingsonderdeel hebben (dat is ter waarde van 5 tot 8 ECTS), en de toekomstige regenten Nederlands. We hebben enkel een significante relatie gevonden tussen die vierdeling en de zelfevaluatie voor de structuur van de tekst (ANOVA: $F_{3,338} = 3.322$, $p = 0.02$). In tabel 2 worden de gemiddelde scores van de zelfevaluatie weergegeven voor de vier onderscheiden graden van Nederlandse taalbeheersing:

Nederlandse taalbeheersing	Gemiddelde studentenscore
Geen	6.60
1 semester	6.02
2 semesters	6.49
Regenten Nederlands	6.59

Tabel 2: Relatie tussen opleidingsonderdelen Nederlandse taalbeheersing en zelfevaluatie studenten voor tekststructuur

De gegevens in tabel 2 identificeren een breuklijn tussen de studenten die geen Nederlandse taalbeheersing genoten tijdens hun eerste bachelorjaar en studenten die wel Nederlandse taalbeheersing in hun programma hadden. Daarbij stellen we vast dat de eerste groep studenten hun eigen prestatie het meest overschatten, gezien zij op basis van de docentevaluatie het slechtst scoren – slechts 22% van deze groep scoort een voldoende voor structuur. Bij de tweede groep studenten zien we een graduele toename van de eigen score in functie van het aandeel Nederlandse taalbeheersing, hetgeen overeenstemt met de evaluatie van de docent, met respectievelijk 25%, 42% en 60% studenten met een voldoende op structuur in de groepen met 1 semester Nederlandse taalbeheersing, met 2 semesters Nederlandse taalbeheersing en met de toekomstige regenten Nederlands.

Bespreking

De gegevens die in deze bijdrage worden aangehaald, wijzen op een sterke afwijking tussen de evaluatie van een argumentatieve zakelijke tekst door de docent en de zelfevaluatie door de studenten in een professionele bacheloropleiding. Niet alleen overschatten de studenten systematisch de talige kwaliteit van hun geschriften, maar hun beoordeling strookt bovendien geenszins met die van de taaldocent, de evaluatie voor de structuur daargelaten. De bestudeerde sociodemografische kenmerken van de studenten leiden evenmin tot inzichten in de zelfevaluatie, met opnieuw de evaluatie voor de structuur als uitzondering. Die resultaten suggereren dat studenten in het professioneel hoger onderwijs niet alleen de nodige talige competenties ontberen om een argumentatieve zakelijke tekst te schrijven, maar dat ze bovendien onvoldoende beseffen wat er van hen verwacht wordt, zeker buiten het kader van een opleidingsonderdeel Nederlandse taalbeheersing waar ze weten dat de vormelijke en talige aspecten van het ingeleverde werkstuk beoordeeld worden.

De uitzondering op die pessimistische conclusie vormt de zelfevaluatie voor structuur. Vooreerst is er een positief verband tussen de zelfevaluatie en de docentevaluatie, waarbij vooral een binair besef merkbaar is tussen 'niet aan de structuur gedacht' aan de ene kant en 'aan de structuur gedacht' aan de andere kant. Het is precies de tekstuele structuur waarvoor studenten tijdens de opleidingsonderdelen Nederlandse taalbeheersing het meest gesensibiliseerd lijken te worden. De tekstuele structuur is daarenboven de meest tastbare en materiële dimensie van een tekst: studenten kunnen aan een paragraafindeling werken en actief verbindings-elementen gebruiken. De slotsom luidt dat studenten aan het einde van een eerste jaar in een professionele bacheloropleiding nog niet over de vereiste talige competenties en attitudes beschikken om een verzorgde argumentatieve zakelijke tekst te schrijven en de kwaliteit ervan adequaat in te schatten. Dat pleit voor een doorgedreven taalvaardigheids-training in het hoger professioneel onderwijs die niet tot het eerste jaar beperkt blijft en waar er niet alleen rond taalkennis en talige competenties wordt gewerkt, maar ook ruime aandacht wordt besteed aan de attitudes. In dat verband is het zeer belangrijk dat ook niet-taaldocenten wijzen op het belang van een verzorgd en helder (schriftelijk) taalgebruik tijdens de opleiding en de latere beroepsloopbaan.

Literatuur

CNAVt. *Profiel Academische Taalvaardigheid. – Profiel Taalvaardigheid Hoger Onderwijs*. <http://www.cnnavt.org/main.asp>. Raad van Europa (2001, 2008). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: leren, onderwijzen, beoordelen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Jose Tummers is onderzoekskoördinator en docent aan het departement Bedrijfskunde en Handelswetenschappen (ECHO) van de KHLLeuven en geassocieerd onderzoeker bij de onderzoekseenheid Kwantitatieve Lexicologie en Variationele Taalkunde van de KULeuven. Hij verricht onderzoek naar taalvariatie en taalbeheersing.

Annelies Deveneyns is docent Engels en Nederlands aan het departement Lerarenopleiding van de KHLLeuven. Haar onderzoeksinteresse situeert zich in het domein van de taalbeheersing.

e-mail: jose.tummers@khleuven.be